

PAPER DETAILS

TITLE: LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEK SEÇİMİNDEKİ KARARSIZLIKLARINA ETKİ EDEN
FAKTÖRLER (TRABZON ÖRNEĞİ)

AUTHORS: Leyla AYDEMİR

PAGES: 651-664

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/391729>

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEK SEÇİMİNDEKİ KARARSIZLIKLARINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER (TRABZON ÖRNEĞİ)*

Leyla AYDEMİR**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, dokuzuncu sınıf öğrencilerinin onuncu sınıfta yapacakları alan tercihine bağlı olarak mesleki kararsızlık doğuran faktörleri ortaya çıkarmaktır. Araştırmada ayrıca mesleki kararsızlığın cinsiyet değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmektedir.

Araştırmaya Trabzon ilinde farklı türlerdeki ortaöğretim kurumlarından 240 dokuzuncu sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı "Mesleki Karar Verme Envanteri" kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizi SPSS 20 programı ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonuçları, cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin mesleki karar düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ve kız öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda kendini yeterince tanımama, meslek ve alan bilgisi eksikliği ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inanç puanları arasında cinsiyetlere göre anlamlı bir farklılık söz konusu iken, içsel çatışma, dışsal çatışma puanları ve toplam puanlarında bir farklılık görülmemiştir. Kız öğrencilerin kendini yeterince tanımama, meslek/alan bilgisi eksikliği ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inanç puanlarının, erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu sonucu çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Lise öğrencileri, mesleki kararsızlık, mesleki kararsızlık envanteri, Trabzon

* Bu çalışma 18-21 Mayıs 2017 tarihleri arasında Berlin Humboldt Üniversitesi'nde düzenlenen "Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Konferansında" sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

** Yrd.Doç.Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, leyla-aydemir@ktu.edu.tr

FACTORS AFFECTING THE INSTABILITY OF HIGH-SCHOOL STUDENTS' CAREER PREFERENCE (TRABZON SAMPLE)

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal the situations that cause instability in the career preferences of ninth grade students for field selection in the tenth grade in high-school. The study also examines whether or not the occupational instability of the students differ according to gender variables.

A total of 240 ninth grade students from various high-schools located in the city of Trabzon participated in the research. 'A Vocational Decision Making Inventory' was used as the data collection tool. The analysis of the obtained data was carried out using the SPSS 20 software.

The results of the study showed that there exists a meaningful relation among genders and career decision levels of the students, and the instability levels of female students are higher than those of males. Besides, there was a meaningful difference among genders in the scores of insufficient self-recognition, lack of occupation and field knowledge and unreasonable beliefs about career choice. However, there was no difference in intrinsic conflict, external conflict and total scores. The scores of female students' insufficient self-recognition, lack of occupation and field knowledge and unreasonable beliefs about career choice are meaningfully higher than those of male students.

Key Words: *High-school students, vocational indecision, vocational decision making inventory, Trabzon*

GİRİŞ

Günümüz dünyasının modern eğitim sistemlerinde, öğrencilerin sadece bilgiyi öğrenmesi değil, kendi yeteneklerini ve hedeflerini belirlemeyi, amaçlarını gerçekleştirmeyi ve geleceğe yönelik planlama becerisi kazanmalarını amaçlanmaktadır.

İnsan, yaşamı boyunca çeşitli seçimler yapar. Meslek seçimi, insanın hayatını etkileyen en önemli seçimlerden bir tanesidir. Gündelik yaşamın büyük kısmını kaplayan meslek hayatında, kişi kendisini belirli bir sosyal çevrenin, dünya görüşünün, günlük yaşam biçiminin ve alışkanlıklarının içinde bulur ve buna uygun bir sosyal benlik geliştirir. Çağımızda teknoloji ve endüstri alanındaki değişme ve gelişmeler, yeni iş gruplarının ve mesleklerin ortaya çıkmasına, bunlar ise iş ve meslek yaşamında seçeneklerin artmasına ve dolayısıyla karmaşık hale gelmesine neden olmuştur. Bu durum insan yaşamında çok yönlü etkiye sahip meslek seçiminin günümüzde güçleşen bir olgu haline gelmesine neden olmuştur (Kuzgun, 2000).

Ülkemizde genel lise öğrenimine devam eden öğrenciler Lise I. sınıftan sonra ilgi, yetenek, istekleri doğrultusunda gelecekte sahip olmak istedikleri mesleklere uygun alanını belirlemek ve buna bağlı (seçmeli) dersleri seçmek zorundadırlar. Öğrenciler, ilgi, yetenek ve gelecekte beklentilerinin yanı sıra çevresel faktörlerin de etkisiyle bir alan seçiminde bulunmaktadır. Alan tercihleri gençlerin ileride gireceği yüksek öğretim programlarını ve mesleklerini önemli ölçüde etkilemektedir. Lise öğreniminde seçilen alana uygun yükseköğretim programlarını seçme işlemleri lise IV. sınıfta yapılmaktadır. Seçilen alan dışında farklı yüksek öğretim programlarına girmek oldukça zordur. Bu nedenle öğrencilerden mesleki tercihlerini genel lise II. sınıfta, yaklaşık 14-15 yaşlarında somutlaştırmaları beklenmektedir. Bazı öğrenciler, birtakım mesleki kararlar vererek tercihlerini yapıp eğitim-öğretim hayatına devam ederlerken, birçoğu mesleki kararsızlık içinde bocalamaktadırlar. Mesleki kararsızlık içerisinde alan seçimi yapan gençlerin, gelecekte meslek seçimine yönelik seçimlerinde zorlaştırıcı etki yaratmaktadır (Çakır, 2004).

Öğrencinin mesleki karar verme becerilerini geliştirmenin önemi ile liselerde onları doğru tercihe yönlendirecek rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sayısının artmasına neden olmuştur. Bu hizmetler ile, öğrencilerin mesleki karar verme becerilerinin ölçülmesi ve bu becerilerini kullanacakları en uygun mesleklere yönlendirilmeleri amaçlanmaktadır. Ekonomik şartlarda meydana gelen değişiklikler, iş bulmada yaşanan zorluklar, üniversiteye giriş sınavında başarılı

olabilme kaygısı, mesleğin maddi getirisi gibi etmenler öğrencilerin mesleki karar süreçlerini etkilemektedir. Dolayısıyla bu süreçte dışsal etmenler birçok öğrenci için karar vermeyi güçleştirici bir durum yaratmaktadır. Bireyin kendi ilgi, istek ve yeteneklerine uygun bir alanda aldığı eğitim, ideal meslek seçimi, mutlu, başarılı ve yararlı bir yaşam sürdürebilmesi içi önemlidir.

Öğrencilerin kendi ilgi ve yeteneklerine göre sistemli olarak eğitilememesi sorunu, eğitim sistemimizde çözülmesi beklenen sorunlardan birisidir. Bazı öğrenciler, gerek tek başına, gerekse ailesi ya da çevresindeki diğer insanların yönlendirmesi ile ilgi ve yeteneğine uygun bir alanda eğitim alma şansını yakalayabilmektedir. Bu şansı yakalayamayanlar ise, yetenek ve ilgilerinden bağımsız seçtikleri bir alanda eğitim görmektedirler. Bu öğrenciler seçmiş oldukları alanlarda (mesleklerde) başarı göstermekte zorlanmakta ve gelecek hayatlarında yürüyecekleri yolu el yordamıyla bulmak zorunda kalmaktadırlar. Bu anlamda gençlerin, gelecekteki mesleklerine yönelik kararlar aldıkları öğrencilik yıllarındaki mesleğe yönelik algıları anlaşılması gereken önemli bir durumdur (Lai, Lin, Chang, Chen, Peng ve Chang, 2008).

LİTERATÜR

Meslek seçimine ilişkin kuramlara bakıldığında; mesleki gelişim kuramı (Ginzberg vd.,1951) meslek seçimini bir anda gerçekleşen bir olay değil, çocukluktan yetişkinliğe kadar uzanan dönemi kapsayan bir gelişim süreci olarak kabul eder. Holland, kendi ilgi ve yeteneklerini tanıyan bireylerin, aktif bir biçimde kendilerine en uygun mesleği arayacağı düşüncesini savunur. Mesleki gelişim, kişilik dinamiği, mesleklerin yaratıldığı çevre ve mesleklerin gerektirdiği faaliyetler arasında ilişki vardır. Holland bunu altı tip kişilik ve altı tip meslek ile açıklar. Ona göre bu meslekler kişiliğin bir tür yansımasıdır (1973). Roe'nun kuramına göre, meslek seçimi, yaşamın erken dönemlerinde oluşan ihtiyaçlarla ortaya çıkan bir olgudur. Ona göre, sevilme ihtiyacı yeterince karşılanmamış veya bir koşula bağlanmış kimseler, ileride insanlarla etkileşimde bulunmayı gerektirmeyen mesleklere eğilim gösterirler. Kuramın bir diğer önemli ismi Super'e göre meslek seçimi bireyin kendini algılama biçiminin, bir başka deyişle benlik algısının bir ifadesidir (Kuzgun, 2000). Gardner çoklu zekâ kuramı ile insanları sözel/sayısal ayrımından çıkarmış, her bireyin ilgi ve yeteneklerine göre farklı alanlarda başarılı olduğunu ortaya koymuştur. Ona göre her insan zekidir, asıl olan bireyin kendi yeteneğini keşfetmesi ve sevdiği işi yapmasıdır (1993).

Türkiye'de üniversiteye yeni başlayan gençlerin meslek seçimini etkileyen etmenlere ilişkin çalışma ve bu amaçla kullanılabilecek ölçek az sayıda bulun-

maktadır (Sarıkaya ve Khorsid, 2009; Karadeniz ve Çakmakçı, 2001). Ancak, öğrencilerin genel karar verme davranışları ve kararsızlıkları üzerine yapılan çalışmalar ve geliştirilen envanterler bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi Kuzgun (1992) tarafından geliştirilmiştir. Güçray (1998) tarafından “Karar Verme Davranışları Ölçeği”nin geçerlilik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Bacanlı (2000) tarafından geliştirilen Kararsızlık Ölçeği ise kararsızlık sorunu olan bireylerin nasıl karar verdiklerini, kararsızlık örüntülerini ve kararsızlık düzeylerini ölçmeye yönelik bir oluşturulmuştur. Envanter, Araştırmacı Kararsızlık ve Aceleci Kararsızlık olmak üzere iki alt ölçekten oluşmaktadır..

Kariyer kararsızlığının ilişkili olduğu değişkenleri belirlemek amacıyla birçok çalışma yapılmıştır. Bu araştırmaların bir kısmında, akılcı olmayan inançlar ve mesleki olgunluk (Bacanlı, 2012; Hamamcı ve Çoban: 2007), özsaygı ve özgüven (Kishor, 1981; Santos, 2001) ve kaygı (Fuqua, Seaworth, & Newman, 1987; Öztemel, 2012) ile kariyer kararsızlığı arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Diğer bir kısımın araştırmalarda ise, kariyer kararsızlığı ile özyeterlilik (Betz et al., 1996; Creed, Patton, & Bartrum, 2004; Guay, Ratelle, Senécal, Larose, & Deschênes, 2006; Nota, Ferrari, Solberg, & Soresi, 2007; Taylor & Betz, 1983) ve kontrol odağı (Fuqua, Blum, & Hartman, 1988; Lee, Yu ve Lee, 2008; Santos ve Ferreira, 2012; Taylor, 1982) değişkenleri arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Çapan ve Korkut Owen cinsiyetleri, okulları, sınıfları ve genel not ortalamaları farklı olan orta öğretim öğrencilerinin Uluslararası Standart Eğitim Sınıflamasına göre yönelmeyi düşündükleri eğitim alanlarının değişip değişmediğini ve en çok istenen eğitim alanlarının hangilerinin olduğunu araştırmış. Analizler dört demografik değişken ve sekiz eğitim alanı olmak üzere toplam 32 kombinasyona dayalı olarak analizler gerçekleştirilmiştir. Sekiz farklı eğitim alanına bakıldığında, sınıfın beş, cinsiyetin dört, okul türünün üç ve genel not ortalamasının bir eğitim alanını seçmeyi düşünmede fark yarattığı görülmüştür. Araştırmada ayrıca en fazla istenen ilk üç eğitim alanının, mühendislik, üretim ve yapı, sağlık ve sosyal hizmet ile sosyal bilimler iş yönetimi ve hukuk olduğu bulunmuştur (2017).

Tüm bu bilgilerin ışığında, lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıklarını etkileyen faktörlerin anlaşılması, geleceğe yönelik yapacakları seçimlerde çeşitli yanlışlara düşmelerini engelleyici tedbirlerin alınması konusunda hem gençlere, hem ailelerine hem de onları yönlendirme sürecinde destek veren öğretmen ve uzmanlara yardımcı olması açısından önemlidir. İş bu çalışma lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıklarına etki eden faktörleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin mesleki kararsızlıklarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği sorusuna cevap aranmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli ve Çalışma Grubu

Bu çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Bu modelin kullanıldığı çalışmalarda, araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2000).

Araştırmanın çalışma grubunu basit tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiş Trabzon'un beş farklı ortaöğretim okullarından seçilmiş 240 öğrenci oluşturmaktadır. Yomra Fen Lisesi'nden 48 (%21), Of Taşhan Lisesi'nden 50 (%20), 88. yıl Cumhuriyet Anadolu Lisesi'nden 42 (%17,5), Sosyal Bilimler Lisesi'nden 46 (%19,17), Kaşüstü Çok Programlı Lisesi'nden 54 (%22,5) dokuzuncu sınıf öğrencisine ölçek uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, öğrencilerin mesleki kararsızlıkları Çakır (2003) tarafından geliştirilmiş "Mesleki Karar Verme Envanteri" ile ölçülmüştür. Bu ölçeğe araçlara ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Mesleki Karar Verme Envanteri

Envanter, beşli likert araştırma ölçeğine uygun olarak düzenlenmiş, 30 madde ve beş alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar: İçsel çatışmalar, kendini yeterince tanımama, meslek ve alan bilgisi eksikliği, meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar ve dışsal çatışmalar.

Mesleki karar verme envanterinin geçerlik ve güvenirlik çalışması lise 1. sınıf öğrencileriyle yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla uygulanan faktör analizi sonuçlarına göre 5 faktörde toplanan maddelerin faktör yükleri .36 ile .73 arasında değişmektedir. Ölçeğin madde toplam korelasyonlarına bakıldığında, korelasyon katsayılarının 0.23 ile 0.57 arasında değiştiği görülmektedir. Envanterin benzer ölçekler geçerliliğini saptamak için Bacanlı'nın (1996) "Mesleki Olgunluk Envanteri" kullanılmıştır. Uygulama sonucunda elde edilen korelasyon katsayısı $r=0.68$ olarak bulunmuştur. Mesleki karar verme envanterinin güvenirliği iki farklı yöntem ile test edilmiştir. Envanterin iç tutarlılık düzeyine göre Cronbach Alfa Katsayısı 0.85 olarak bulunmuştur. Test tekrar test yöntemi sonucunda elde edilen korelasyon katsayısı ise 0.83'dir. Ölçeğin top-

lamından alınabilecek puanların aralığı ($X=68,84$, $ss=23,39$) 30-150 arasında değişmektedir. Puanın yüksekliği mesleki kararsızlığın yüksekliğini ifade eder.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde ilk olarak ölçek puanlarının normal dağılıp dağılmadığı (Shapiro Wilks) incelenmiş ve normal dağılım gösterdiği görülmüştür. Böylece verilerin analizinde parametrik test kullanılmıştır. Buna göre mesleki karar envanteri ve alt boyutların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız örneklem t testi ile incelenmiştir. Analizler SPSS 20 paket programı ile yapılmıştır ve hata payı $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Mesleki karar envanterinin iç tutarlılık düzeyi: Mesleki karar envanterinin 30 maddelik son formundan bireylerin aldıkları puanların aritmetik ortalaması $X=15,77$ standart sapması $ss=5,76$ 'dır. Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ise 0.953 bulunmuştur.

Öğrencilerin mesleki karar envanteri alt ölçekleri ve toplam puanlarına ilişkin ortalama, standart sapmaları, minimum ve maksimum değerleri Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Mesleki Karar Envanteri Alt Ölçekleri Puanlarının Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri

	F	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
İçsel Çatışmalar	240	8,0	40,00	21,2458	8,2209
Kendini Yeterince Tanımama	240	7,0	35,00	19,2125	8,1390
Meslek ve Alan Bilgisi Eksikliği	240	7,0	35,00	19,2542	7,2555
Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar	240	4,0	20,00	9,9417	4,6145
Dışsal Çatışmalar	240	4,0	20,00	9,2375	4,5562
Toplam	240	6,00	29,20	15,7783	5,7603

İçsel çatışmalar alt ölçeğinden alınabilecek puanların aralığı (min8, max40) ($X=21,24$; $sd=8,22$), kendini yeterince tanımama ($X=19,21$, $sd=8,13$) ve meslek ve alan bilgisi ($X=19,25$, $sd=19,25$) alt ölçeklerinden alınabilecek puanların aralığı (min7-max35), meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar ($X=9,94$, $ss=4,61$) ve dışsal çatışma ($X=9,23$, $sd=4,55$) alt ölçeklerinden alınabilecek puanların aralığı (min4-max20) arasında ve ölçeğin toplamından alınabilecek puanlar ise 30-150 ($X=78,89$, $ss=44,76$) arasında değişmektedir.

Tablo 2: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Mesleki Karar Envanteri Alt Ölçekleri Puanlarının Ortalama, Standart Sapmaları

	Cinsiyet	F	Ortalama	Standart Sapma	Ortalamanın Standart Hatası
İçsel Çatışmalar	Erkek	120	20,3250	7,9135	,7224
	Kadın	120	22,1667	8,4498	,7713
Kendini Yeterince Tanımama	Erkek	120	17,7833	7,5539	,6895
	Kadın	120	20,6417	8,4771	,7738
Meslek ve Alan Bilgisi Eksikliği	Erkek	120	17,9167	6,6276	,6050
	Kadın	120	20,5917	7,6284	,6963
Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar	Erkek	120	9,2333	4,1943	,3828
	Kadın	120	10,6500	4,9155	,4487
Dışsal Çatışmalar	Erkek	120	9,3667	4,3073	,3932
	Kadın	120	9,1083	4,8068	,4388

Tablo 2’de öğrencilerin cinsiyetlerine göre mesleki karar envanteri alt ölçek ve toplam puanları görülmektedir. Buna göre; İçsel Çatışmalarda ortalama erkeklerde 20.32, kadınlarda 22.16, standart sapma erkeklerde 7.91, kadınlarda 8.44; Kendini Yeterince Tanımamada ortalama erkeklerde 17.78, kadınlarda 20.64, standart sapma erkeklerde 7.55, kadınlarda 8.47. Meslek ve Alan Bilgisi Eksikliğinde ortalama erkeklerde 17.91 kadınlarda kadın 20.59, standart sapma erkeklerde 6.62, kadınlarda 7.62. Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlarda ortalama erkeklerde 9.23, kadınlarda 10.65, standart sapma erkeklerde 4.19, kadınlarda 4.91. Dışsal Çatışmalarda ortalama erkeklerde 9.36, kadınlarda 9.10, standart sapma erkeklerde 4.30, kadınlarda 4.80 olarak görülmektedir. Her beş boyutta da kadınların standart sapması erkeklerin standart sapmasından yüksektir.

Tablo 3: Öğrencilerin cinsiyetlere göre Mesleki Karar envanterinden aldıkları toplam puanlar

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	Ortalamanın Standart Hatası
Erkek	120	74,6250	27,75737	2,53389
Kadın	120	83,1583	29,30626	2,67528

Genel olarak ortalama erkeklerde 74,62, kadınlarda 83,15; standart sapma erkeklerde 2,5; kadınlarda 2,6 olarak bulunmuştur. Kadınların ortalamaları ve standart sapmaları erkeklerden daha yüksek çıkmıştır.

Bağımsız Örneklem T Testi

İçsel Çatışmalar Sig (2-tailed) ,083 anlamlı bir fark bulunmamaktadır (,083>,05). Kendini Yeterince Tanımama Sig (2-tailed) ,006 anlamlı bir fark bulunmaktadır (,006<,05). Meslek ve Alan Bilgisi Eksikliği Sig (2-tailed) ,004 anlamlı bir fark bulunmaktadır (,004<,05). Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar Sig (2-tailed) ,017 anlamlı bir fark bulunmamaktadır (,017>,05). Dışsal Çatışmalar Sig (2-tailed) ,661 anlamlı bir fark bulunmamaktadır (,661>,05). Kendini Yeterince Tanımama alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmaktadır. Bu bireylerin ilgi, yetenek ve mesleki değerleri yeterince ayrışmamıştır. Bu tip bireylerde yaşanan kararsızlığın temelinde, kendilerine açık pek çok seçenek arasında bocalama yer almaktadır. Meslek ve Alan Bilgisi Eksikliğinde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır, bu alt boyutta bireylerin ilgi alanlarına yönelik meslekleriyle ilgili ayrıntılı bilgi sahibi değildirler. Seçmeli dersler ve ilerdeki eğitim görebileceği eğitim kurumlarıyla ilgili ayrıntılı bilgiye gereksinim duyabilmektedirler. Kendilerini tanısalara dahi, meslekler ve çeşitli çalışma alanları konusunda yeterince bilgi sahibi olmayan bireylerin kararsızlık yaşamaları olasıdır.

Tablo 4: Bağımsız Örneklem T Testi

Alt Ölçekler		Varyansların Eşitliği İçin Levene Testi		Anlamların Eşitliği İçin T-Testi		
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
İçsel Çalışmalar	Eşit Varyans Varsayımı	,301	,584	-1,743	238	,083
Kendini Yeterince Tanımama		3,288	,071	-2,758	238	,006
Meslek ve Alan Bilgisi Eksikliği		3,414	,066	-2,900	238	,004
Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar		4,897	,028	-2,402	238	,017
Dışsal Çatışmalar		2,470	,117	,438	238	,661

Varyansların Eşitliği İçin Levene Testi

İçsel Çatışmalar F ,301 Sig ,584 anlamlı bir fark bulunmamaktadır (,584>,05). Kendini Yeterince Tanımama F 3,288 Sig ,071 anlamlı bir fark bulunmamaktadır (,071>0,5). Meslek ve Alan Bilgisi Eksikliği F 3,414 Sig ,066 anlamlı bir fark bulunmamaktadır (,066>0,5). Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar F 4,897 Sig ,028 anlamlı bir fark bulunmamaktadır (,028>0,5). Dışsal Çatışmalar F 2,47 Sig ,117 anlamlı bir fark bulunmamaktadır (,117>0,5). Beş boyutta da homojen dağılım yoktur, çünkü her bir boyutun anlamlılık değeri güven sınırını aşmaktadır ($p > q$).

SONUÇ

Bu araştırma da 9. sınıf öğrencilerinin cinsiyete göre mesleki kararsızlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir.

Mesleki Kararsızlık Envanteri'ni 120 kız ve 120 erkek öğrenci olmak üzere 240 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmayı yapmadan önce erkeklerin mesleki kararsızlık düzeyinin kız öğrencilerden daha yüksek olacağını düşünüyordu. Araştırma sonuçlarına baktığımızda kızların genel ortalaması 83,15 erkeklerin genel ortalaması 74,62 bulunmuştur. Bu sonuçlardan görüldüğü üzere kızların karar düzeyi, erkeklerden daha yüksek çıkmıştır.

Cinsiyetlere göre yapılan kıyaslamada, İçsel Çatışmalar ortalama (erkek 20.32, kadın 22.16) ve standart sapma değerlerine (erkek 7.91, kadın 8.44), Kendini Yeterince Tanımama ortalama (erkek 17.78, kadın 20.64) ve standart sapma değerlerine (erkek 7.55, kadın 8.47), Meslek ve Alan Bilgisi Eksikliği ortalama (erkek 17.91, kadın 20.59) ve standart sapma değerlerine (erkek 6.62, kadın 7.62), Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlara ilişkin ortalama (erkek 9.23, kadın 10.65) ve standart sapma değerlerine (erkek 4.19, kadın 4.91) bakıldığında, bu boyutlardaki tüm kadın ortalama ve standart sapma değerlerinin erkeklerin değerlerinden yüksek olması ile dikkat çekmektedir. Dışsal Çatışmalar ortalama (erkek 9.36, kadın 9.10) ve standart sapma değerlerine (erkek 4.30, kadın 4.80) bakıldığında ise diğer alt boyutlardan farklı olarak erkeklerin ortalama ve standart sapma değerlerinin kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Genel olarak mesleki kararsızlık ortalamaları ve standart sapmalarına bakıldığında zaman kadınların daha yüksek kararsızlık yaşadığı gözlenmektedir. Çakır'ın mesleki kararsızlık envanteri ölçeğinde erkeklerin mesleki kararsızlık düzeyi daha yüksek görülmüştür. Ancak bu çalışmada kız öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeyleri erkeklerden daha yüksek çıkmıştır. Genel envanterlere bakıldığında, erkeklerin mesleki kararsızlık düzeyi daha yüksektir. Bu sonucunun çıkmasında birçok karıştırıcı değişken etken olabilir. Bu karıştırıcı değişkenlerin başında dış etkenler ya da bireysel farklılıklar öngörülebilir. Örneğin sosyal çevre, ailelerin sosyoekonomik yapısı, anne-babanın tutumu vs. Elde edilen bu bulgular, Van Hareven'in (1999) yaptığı araştırmanın sonuçları ile ters düştüğünü göstermektedir. Öztemel ve Yüksel (2011), bu durumun geçmişte kadın çalışana yüklenmiş bir takım toplumsal inançlardan kaynaklanabileceğini vurgulamaktadırlar. Ona göre kız öğrenciler kadınların çalışmasına karşı toplumda geliştirilmiş olumsuz tutumlara karşı, bir tepki tutumu geliştirmişlerdir. Bu nedenle erkeklerden bağımsız olma, kendi kararlarını verebilme, ekonomik özgürlük kazanarak güç elde etme gibi bir çaba içinde bulunuyor olabilirler. Alan yazın incelendiğinde erkek öğrencilerin mesleki kararlarını verme aşamasında kız öğrencilere oranla daha fazla güçlük yaşadığı söylenebilir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla daha çok mesleki kararsızlık yaşamakta (Khasmohamma ve diğ. 2010), kariyer kararı almada daha az bağımsız davranabilmekte (Mau, 2000), ebeveynlerinin mesleklerle ilgili model olmasına daha çok ihtiyaç duymakta (Alliman-Brissett, Turner ve Skovholt, 2004), lise sonrası bir eğitim kurumuna devam etme kararını daha zor alarak kararsızlık ve yetersizlik yaşamaktadırlar. Bu bulgu Bacanlı'nın (2012) ve Öztemel'in (2012) ve Fatma Funda Akkoç (2012) erkek öğrencilerin kariyer

karar verme güçlüklerinin kızlarınkinden daha yüksek olduğunu bulduğu araştırma sonuçlarını desteklememektedir.

Öneriler

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin mesleki kararsızlıklarının ortalama bir seviyede olduğu görülmektedir. Gençlerin yaşamış oldukları mesleki kararsızlıkların ortadan kaldırılabilmesi için, öncelikle kararsızlığın nedeninin belirlenmesi (Germeijs ve De Beck), akılcı olmayan inanç ve düşünceler üzerine yapılan grup çalışmaları (Mitchell ve Krumboltz, 1987), akılcı olmayan inançların yerine akılcı inançların koyulması çalışmaları (Yılmaz Erdem ve Bilge, 2008), kariyer rehberliği çalışmaları (Bholanath, 2007), grup rehberliği, grupla danışma ve kariyer rehberliği çalışmaları (Mitchell ve Krumboltz, 1987) önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkoç, Fatma F. (2012). Lise Öğrencilerinin Mesleki Kararsızlıklarının Sosyo-Demografik Faktörlere Göre İncelenmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 12, Sayı 23, 215-233.
- Alliman-Brissett, A.E., Turner, S.L. ve Skovholt, T.M. (2004). Parent support an African American Adolescents' career self-efficacy. *Professional School Counseling*, 7(3), 124-132.
- Bacanlı, F. (1996). *Bir Mesleki Grup Rehberliği Programı ve Uygulama Klavuzu*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Bacanlı, F. (2000). Kararsızlık Ölçeği'nin Geliştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(14), 7-16.
- Bacanlı, F. (2012). Kariyer Karar Verme Güçlükleri ve Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançların İlişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 86-95.
- Betz, N. E., Klein, K. L., & Taylor, K. M. (1996). Evaluation of a short form of the career decision making self-efficacy scale. *Journal of Career Assessment*, 4, 47– 57.
- Bholanath, S. (2007). *Effects of career guidance on grade learners' readiness to make career chois*. Unpublished Master Dissertation. University of Zululand, KwaDlangezwa.
- Creed, P. A., Patton, W., & Bartrum, D. (2004). Internal and external barriers, cognitive style, and the career development variables of focus and indecision. *Journal of Career Development*, 30, 277–294.
- Çakır, M.A. (2004). Mesleki Karar Envanterinin Geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, yıl: 2004, 37(2), 1-14
- Çapan, B.E.; Korkut Owen, F. (2017). Orta Öğretim Öğrencilerinin Yönelmeyi Düşündükleri Eğitim Alanları ve Kariyer Psikolojik Danışmanlığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:16 Sayı:61, 551-568.

*Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimindeki Kararsızlıklarına Etki Eden Faktörler
(Trabzon Örneği)*

- Fuqua, D. R., Seaworth, T. B., & Newman, J. L. (1987). The Relationship of Career Indecision and Anxiety: A Multivariate Examination. *Journal of Vocational Behavior*, 30, 175–186.
- Fuqua, D. R., Blum, C. R., & Hartman, B. W. (1988). Empirical Support for The Differential Diagnosis of Career Indecision. *Career Development Quarterly*, 36, 364–373.
- Gardner, H. (1993). Multiple Intelligences: The Theory in Practice. New York: A Division of Harper Collins Publishers.
- Germeijs, V & Boeck, P. (2003). Career Indecision: Three Factors From Decision Theory. *Journal of Vocational Behavior*, 62, 11-25.
- Ginzberg, E., Ginsburg, S., Axelrad, S. & Herma, J. (1951). *Occupational Choice: An Approach to a General Theory*. New York: Columbia University Press.
- Guay, F., Ratelle, C. F., Senécal, C., Larose, S., & Deschênes, A. (2006). Distinguishing Developmental From Chronic Career Indecision: Self-efficacy, autonomy, and social support. *Journal of Career Assessment*, 14, 235–251.
- Güçray, S. (1998). KDÖ- Karar Verme Davranışları Ölçeğinin Geçerliği ve Güvenirliği. Ç.Ü: Eğitim Fakültesi Dergisi. 2 (14): 60-68.
- Hamamcı, Z. ve Çoban, (2007). Mesleki Olgunluk Ve Mesleki Kararsızlığın Akılcı Olmayan İnançlarla İlişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27), 31-42.
- Holland, J. L. (1973). *Making Vocational Choices: A Theory of Careers*, New Jersey, Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs.
- Karadeniz, G. & Çakmakçı, A. (2001). Bir Yüksekokul Hemşirelik Öğrencilerinin Kendini Kabul Düzeyleri. *İbni Sina Tıp Dergisi*, 6, 170–174.
- Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Khasmohammadi, M., Noah, S., Kadir, R.A., Baba, M., Bakhsh, K.F., & Keshavarz, H. (2010). Manifestation of Parental Perfectionism on Career Indecision. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 1200-1204.
- Kishor, N. (1981). The Effect of Self-Esteem And Locus of Control İn Career Decision- Making of Adolescents İn Fiji. *Journal of Vocational Behavior*, 19, 227–232.
- Kuzgun, Y. (1992). Karar Stratejileri Ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu. VII: Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Ankara: Türk Psikologlar Derneği, (161170).
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı: Kuram ve Uygulamalar*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Lai, H. L., Lin, Y. P., Chang, H. K., Chen, C. J., Peng, T. C., & Chang, F. M. (2008). Is Nursing Profession My First Choice? A follow up survey in pre-registration student nurses. *Nurse Education Today*, 28(6), 768-776.
- Lee, S. H., Yu, K. and Lee, S. M. (2008). A Typology of Career Barriers. *Asia Pacific Education Review*, 9(2), 157-167.
- Mau, W.C. (2000). Cultural Differences in Career Decision-Making Styles And Self-Efficacy. *Journal of Vocational Behavior*, 57, 365-378.

*Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimindeki Kararsızlıklarına Etki Eden Faktörler
(Trabzon Örneği)*

- Mitchell, L.K. & Krumboltz, J.D. (1987). The Effects of Cognitive Restructuring And Decisionmaking Training on Career Indecision. *Journal of Counseling and Development*, 66, 171-174.
- Nota, L., Ferrari, L., Solberg, V. S. H., & Soresi, S. (2007). Career Search Self-Efficacy, Family Support and Career Indecision With Italian Youth. *Journal of Career Assessment*, 15, 181-193.
- Öztemel, K. (2012). The Investigation of Career Indecision of High School Students: Personal Indecisiveness and Anxiety as Predictors of Career Indecision. Paper Presented At The International Counseling And Education Conference (ICEC 2012), İstanbul, Turkey, May 3-5.
- Öztemel, K. ve Yüksel, G. (2011). Ergenlerin Çalışma Anlayışının Yordayıcıları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 205-226.
- Santos, P. J. (2001). Predictors Of Generalized Indecision Among Portuguese Secondary School Students. *Journal of Career Assessment*, 9, 381-396.
- Santos, P. J. and Ferreira, J. A. (2012). Career Decision Statuses Among Portuguese Secondary School Students: A Cluster Analytical Approach. *Journal of Career Assessment* (in press).
- Sankaya, T. ve Khorsid, L. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi: Üniversite öğrencilerinin meslek seçimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 393-423
- Taylor, K. M. (1982). An Investigation of Vocational Indecision in College Students: Correlates And Moderators. *Journal of Vocational Behavior*, 21, 471-476.
- Taylor, K. M., & Betz, N. E. (1983). Applications of Self-Efficacy Theory to The Understanding and Treatment of Career Indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 22, 63-81.
- Van Hareveb, R.A. (1999). *Levels of Career Decidedness and Negative Career Thinking By Athletic Status, Gender and Academic Class*. Unpublished Doctoral Dissertation, Oklahoma State University, Oklahoma City.
- Yılmaz Erdem, A. Ve Bilge, F. (2008). Lise Öğrencileri İçin Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Türk Psikoloji Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29), 95-114.